

ממצאים נבחרים

שנתון החברה הערבית בישראל الكتاب السنوي للمجتمع العربي في إسرائيل 2023

מוחמד ח'לאילה | אחמד בדראן | אריק רודניצקי

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

המשרד לשוויון חברתי
וקידום מעמד האישה
הרשות לפיתוח כלכלי
של מזור המיעוטים

وزارة المساواة الإجتماعية

وتعزيز مكانة المرأة

سلطة التطوير الإقتصادي للأقليات

שנתון החברה הערבית בישראל 2023

שנתון החברה הערבית בישראל נועד לספק מידע, נתונים וניתוח ולהנגישם לגורמי ממשל, לאנשי אקדמיה, לגורמים מקצועיים למיניהם, וגם לציבור הרחב.

השנתון מביא נתונים על האוכלוסייה הערבית בכללותה, מתוך תשומת לב למגוון הסוציו־דמוגרפי שבתוכה, ומתוך השוואה לציבור היהודי בישראל.

בשנתון 2023 ארבעה פרקים: הפרק הראשון סוקר מגמות דמוגרפיות עיקריות בחברה הערבית ומציג אותן גם בהשוואה לחברה היהודית. הפרק השני עוסק באיכות החיים וברמת החיים בעזרת מדדים חברתיים־כלכליים ונתונים על בעיית האלימות והפשיעה בחברה הערבית. הפרק השלישי מציג נתונים הנוגעים לתעסוקה ולשכר של האזרחים הערבים, והפרק הרביעי מנתח מגמות בתחום החינוך וההשכלה הגבוהה.

עורכי השנתון,

מוחמד ח'לאילה, אחמד בדראן, אריק רודניצקי

המכון הישראלי לדמוקרטיה

פרק א דמוגרפיה

גודל האוכלוסייה ותפרוסת גאוגרפית

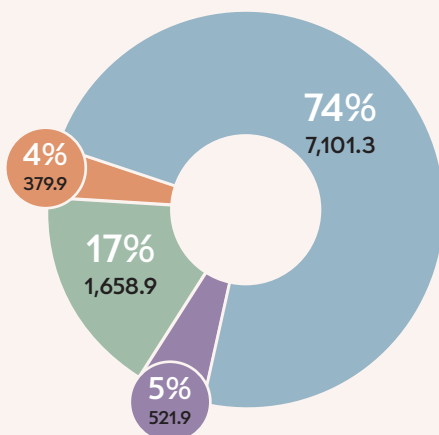
על פי נתוני הלמ"ס, בסוף 2022 היה גודל האוכלוסייה הערבית בישראל כשני מיליון נפש, ושיעורם באוכלוסיית המדינה – 21.1%. מהם, 17.2% מחזיקים באזרחות ישראלית ו-3.9% "תושבי קבע" המתגוררים במזרח ירושלים.

בישראל 163 יישובים (ובהם 13 ערים ו-68 מועצות מקומיות) שכל תושביהם אזרחים ערבים. שתי הערים הערביות הגדולות ביותר הן רהט (79 אלף תושבים) ונצרת (78 אלף תושבים). רוב האזרחים הערבים הם מוסלמים (83.2%), והיתר הם דרוזים (9.1%) ונוצרים (7.7%).

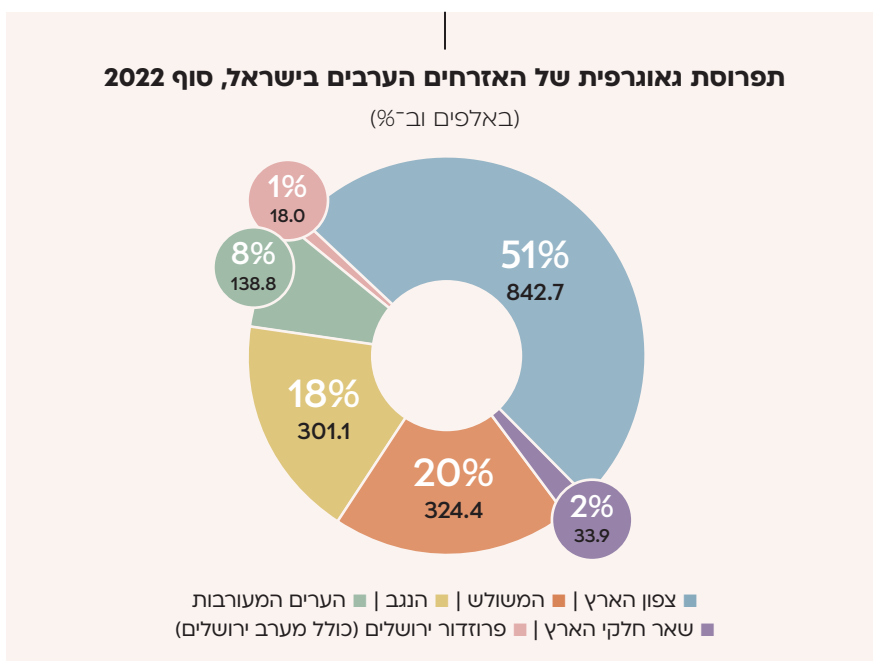
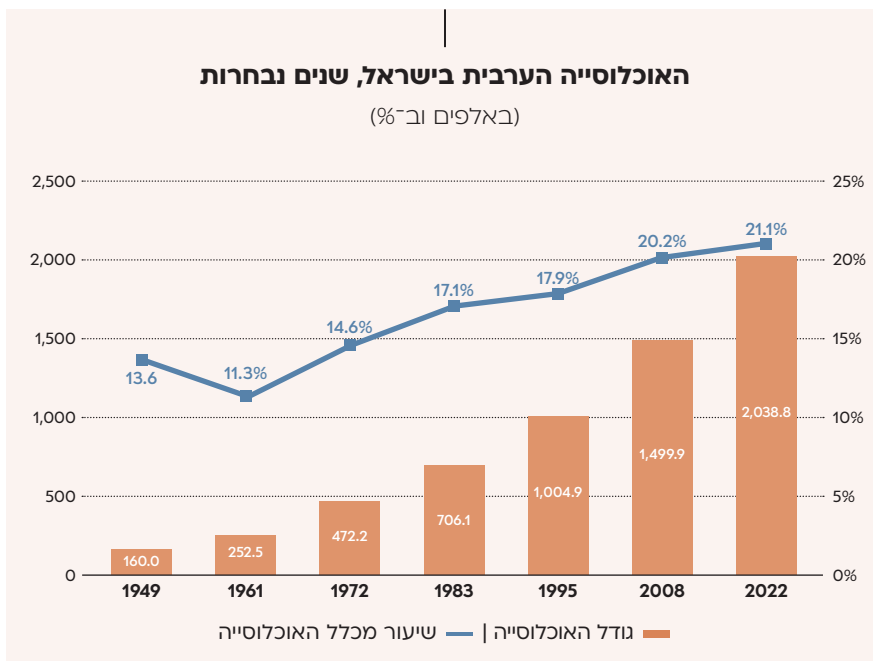
מחצית מאוכלוסיית האזרחים הערבים (לא כולל מזרח ירושלים) מתגוררים בצפון הארץ והיתר מתגוררים בשני אזורים עיקריים: המשולש והנגב.

אוכלוסיית ישראל, לפי קבוצת אוכלוסייה, סוף 2022

(באלפים וב-%)

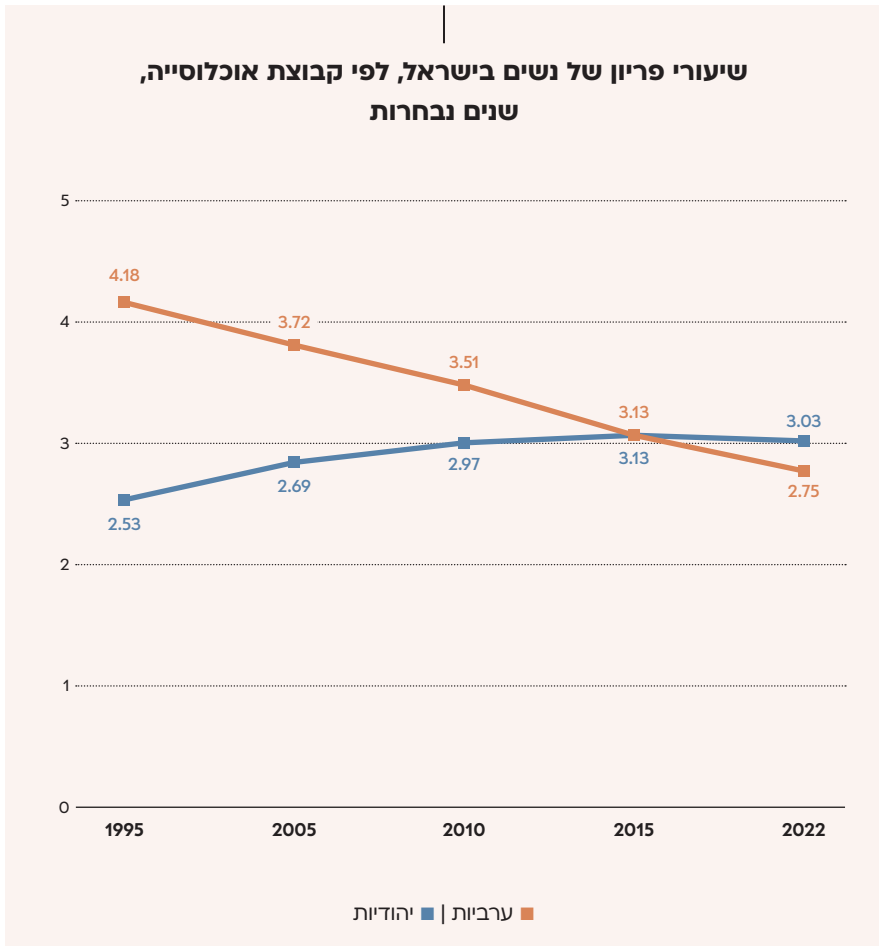
■ יהודים | ■ ערבים, תושבי קבע | ■ אזרחי ישראל | ■ אחרים

שיעורי פרייון וריבוד גילי

שיעור הפרייון הכולל של נשים ערביות ב־2022 (2.75) נמוך משיעור הפרייון של נשים יהודיות (3.03, כולל החברה החרדית). שיעור הפרייון הגבוה ביותר נמדד בקרב מוסלמיות (2.91), ואחריהן דרוזיות (1.85) ונוצריות (1.62).

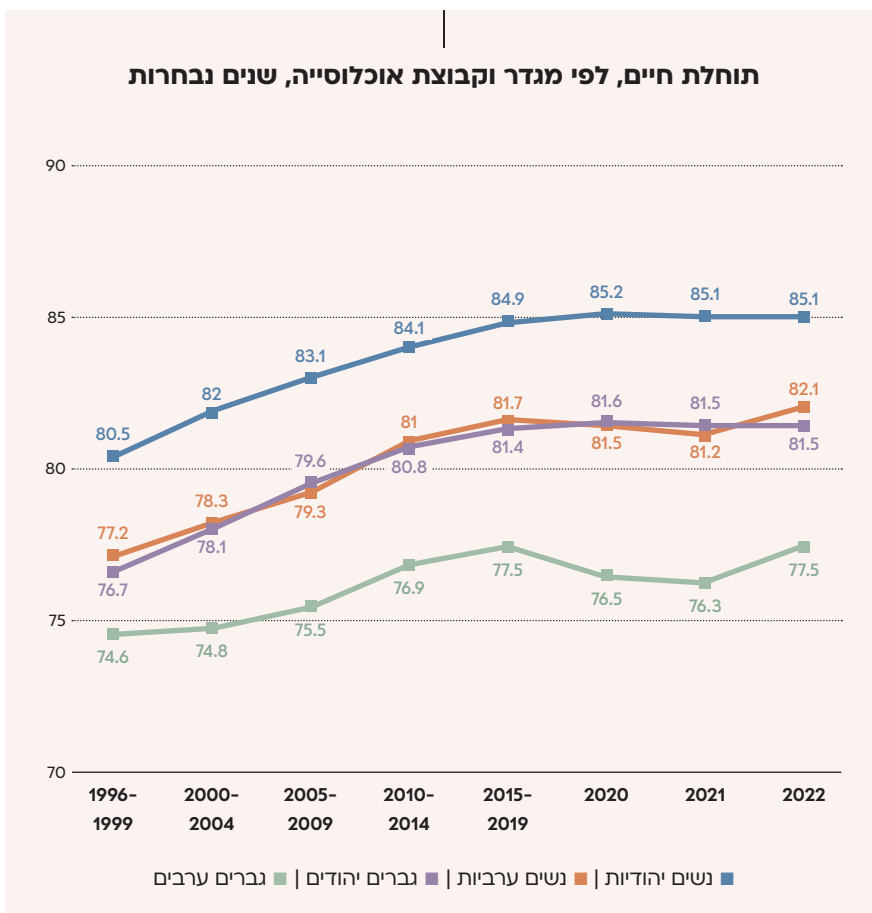
בגלל שיעורי הפרייון הגבוהים בעבר שיעור הילדים עד גיל 18 בחברה הערבית (36.8%) מוסיף להיות גבוה משיעורם בחברה היהודית (32.1%). שיעור הילדים בקרב המוסלמים (38.5%) גבוה יותר מבקרב הדרוזים (29.2%) והנוצרים (24.8%).

תמותת תינוקות ותוחלת חיים

בשנים 2020–2022 היה השיעור הממוצע של תמותת תינוקות ערבים (5.1 לאלף לידות חי) גבוה פי שניים ויותר מהשיעור הממוצע של תמותת התינוקות היהודים (1.9). בתוך החברה הערבית, שיעור תמותת התינוקות בקרב המוסלמים (5.3) גבוה במידה ניכרת מזה של הדרוזים (3.1), ועוד יותר מזה של הנוצרים (1.9).

תוחלת החיים בחברה הערבית עולה עלייה מתמדת בזכות השיפור במדדי הבריאות, אולם בין ערבים ליהודים מוסיף להתקיים פער מובהק: תוחלת החיים של גברים ונשים בחברה הערבית כיום זהה לתוחלת החיים של גברים ונשים בחברה היהודית לפני שני עשורים.

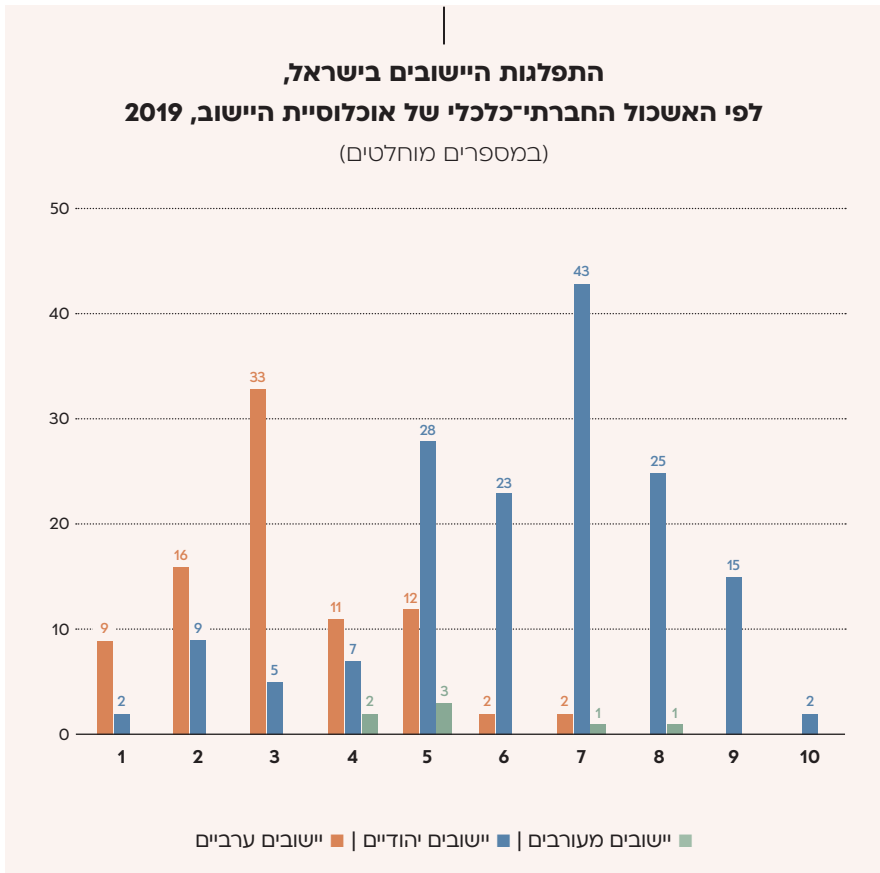

פרק ב רמת חיים ואיכות חיים

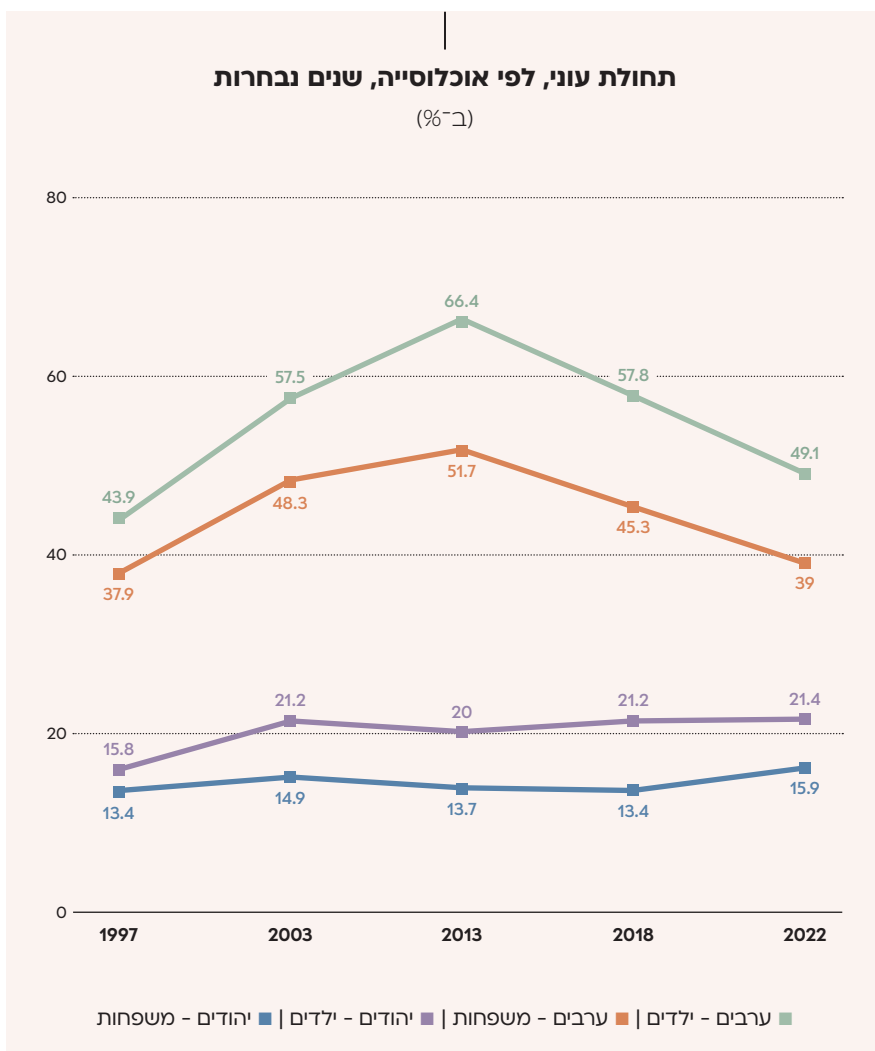
מדד חברתי-כלכלי של היישובים בישראל

כמעט כל היישובים הערביים (95%) מדורגים בחמשת האשכולות הנמוכים במדד החברתי-כלכלי המתפרסם מטעם הלמ"ס. לעומת זאת, רוב היישובים היהודיים (67%) מדורגים בחמשת האשכולות הגבוהים במדד.

תחולת העוני

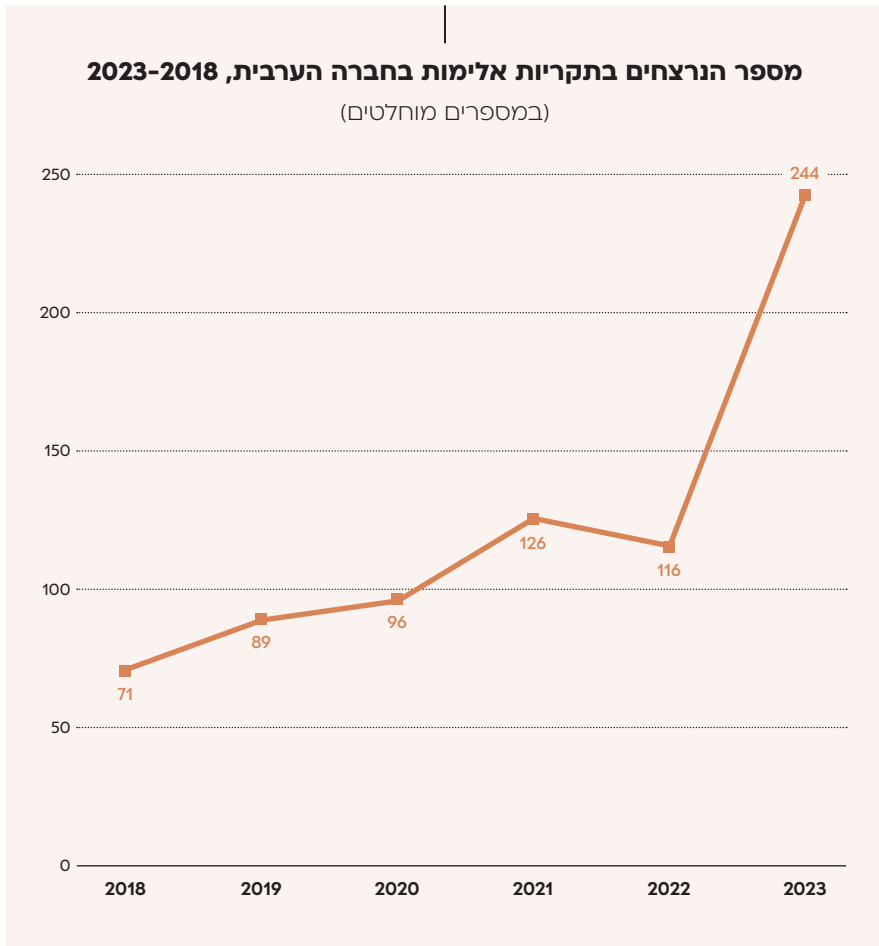
על פי נתוני המוסד לביטוח לאומי לשנת 2022, תחולת העוני בחברה הערבית בקרב משפחות (39%) וילדים (49.1%) נמוכה במידה ניכרת בהשוואה למצב שלפני עשור. עם זאת, תחולת העוני בחברה הערבית עדיין גבוהה פי שניים ויותר מהממוצע בחברה היהודית בקרב משפחות (15.9%) ובקרב ילדים (21.4%).

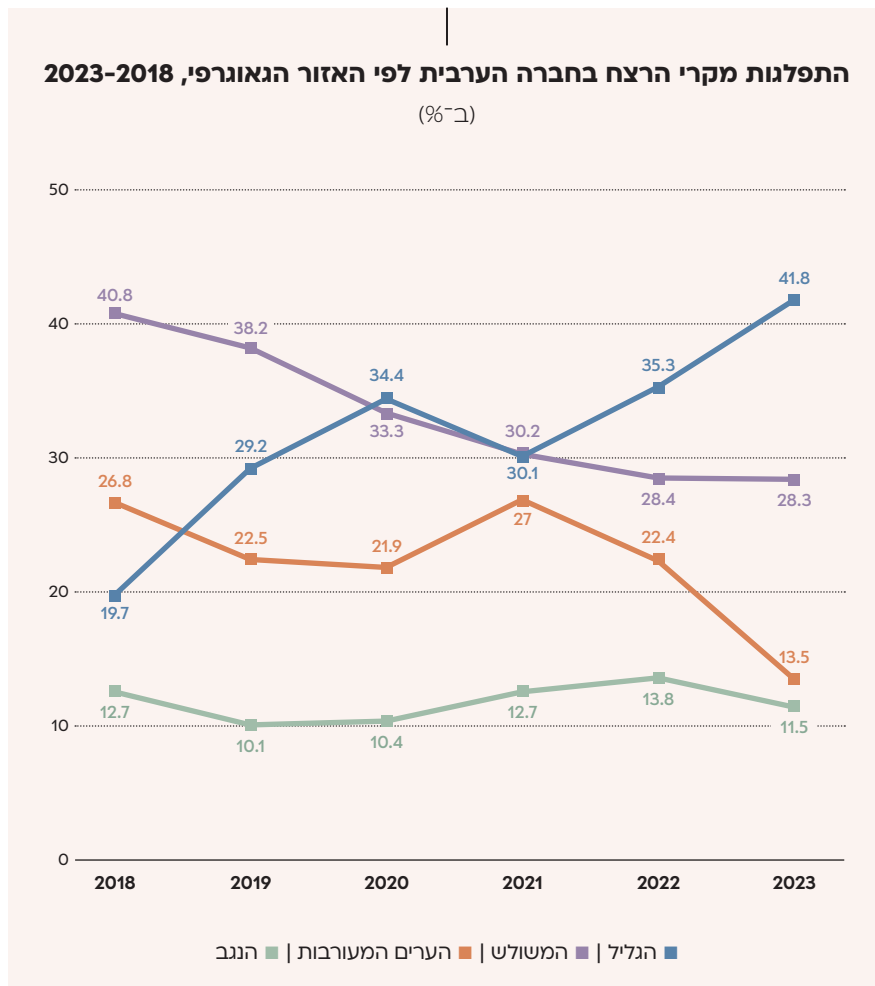

אלימות ופשיעה

בשנת 2023 הגיע מספר האזרחים הערבים שנרצחו בתקריות אלימות בחברה הערבית לשיא – 244 הרוגים. מספר קורבנות האלימות בחברה הערבית בשנים האחרונות נמצא במגמת עלייה קבועה. גל האלימות הגואה פוגע גם בנבחרי ציבור, ובהם חברי מועצות מקומיות ערביות.

עד לפני שנים אחדות התרחש שיעור נכבד ממקרי הרצח בחברה הערבית באזור המשולש. כיום עיקר מקרי הרצח בחברה הערבית מתרחשים בגליל. שיעור מקרי הרצח בנגב נותר הנמוך ביותר בהשוואה לשאר האזורים.

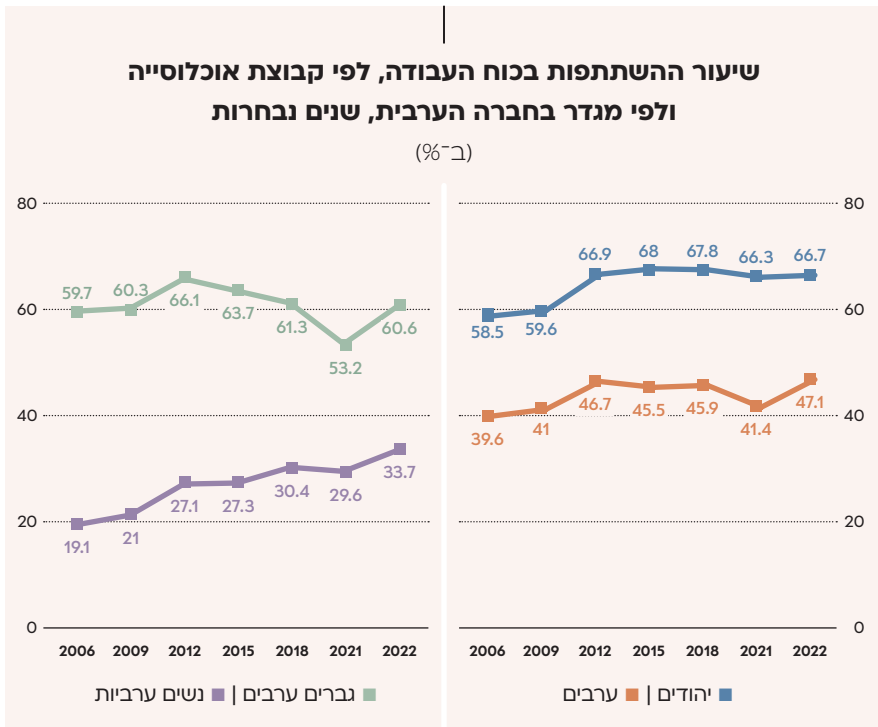

פרק ג עבודה ושכר

השתתפות בכוח העבודה

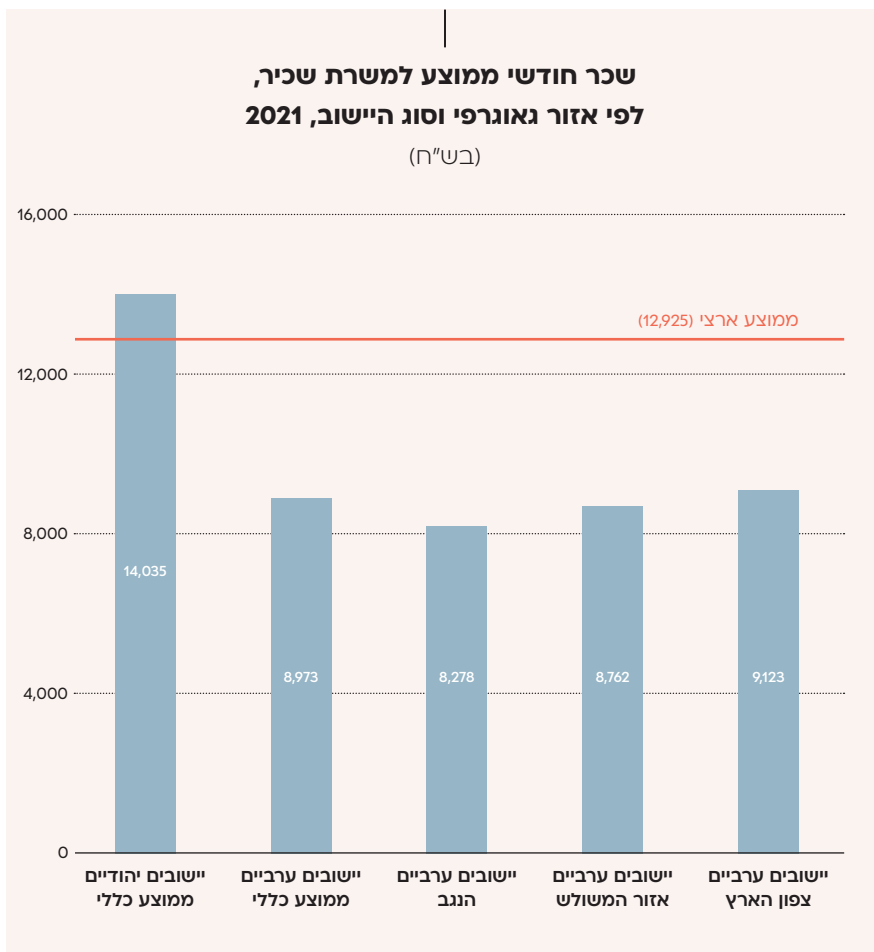
מצבה של החברה הערבית בשוק העבודה ירוד בהשוואה למצבה של החברה היהודית. על פי נתוני הלמ"ס לשנת 2022, 60.6% מהגברים הערבים משתתפים בכוח העבודה, לעומת 67.7% מהגברים היהודים. בקרב נשים הפער גדול עוד יותר: רק שליש מהנשים הערביות (33.7%) משתתפות בכוח העבודה, לעומת 65.8% מהנשים היהודיות. שיעור הבלתי מועסקים בקרב ערבים (5.5%) גבוה מעט יותר מהשיעור בקרב יהודים (3.5%). שיעור ההשתתפות של הגברים הערבים בכוח העבודה ב-2022 עלה במידה ניכרת לעומת 2021. הסיבה לכך היא התאוששות כוח העבודה הערבי מהשפעות משבר הקורונה, וחזרתו לרמה שאפיינה אותו לפני פרוץ המשבר.

מאפייני כוח העבודה בחברה הערבית

כוח העבודה הערבי מתאפיין בריכוז גבוה יחסית של מועסקים בענפי תעסוקה מסוימים (כגון בינוי לגברים וחינוך לנשים), ואילו כוח העבודה היהודי מבוזר יותר. נוסף על כך, כוח העבודה הערבי מרוכז בענפי תעסוקה שרמת השכר בהם נמוכה מענפי התעסוקה שכוח העבודה היהודי מרוכז בהם.

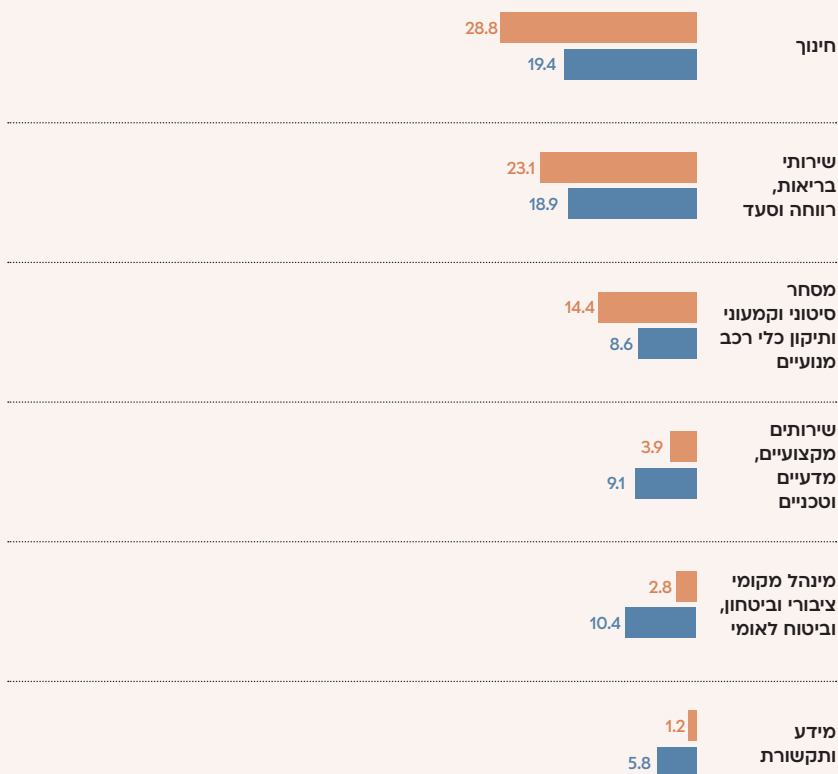
על פי נתוני הביטוח הלאומי, השכר הממוצע של שכיר ביישוב יהודי גבוה ב־50% ויותר מהשכר הממוצע של שכיר ביישוב ערבי, 14,035 ש"ח לעומת 8,973 ש"ח (נתוני 2021, מעודכנים לסוף 2023).

התפלגות מועסקים בענפים כלכליים עיקריים במשק, לפי מגדר וקבוצת אוכלוסייה, 2022

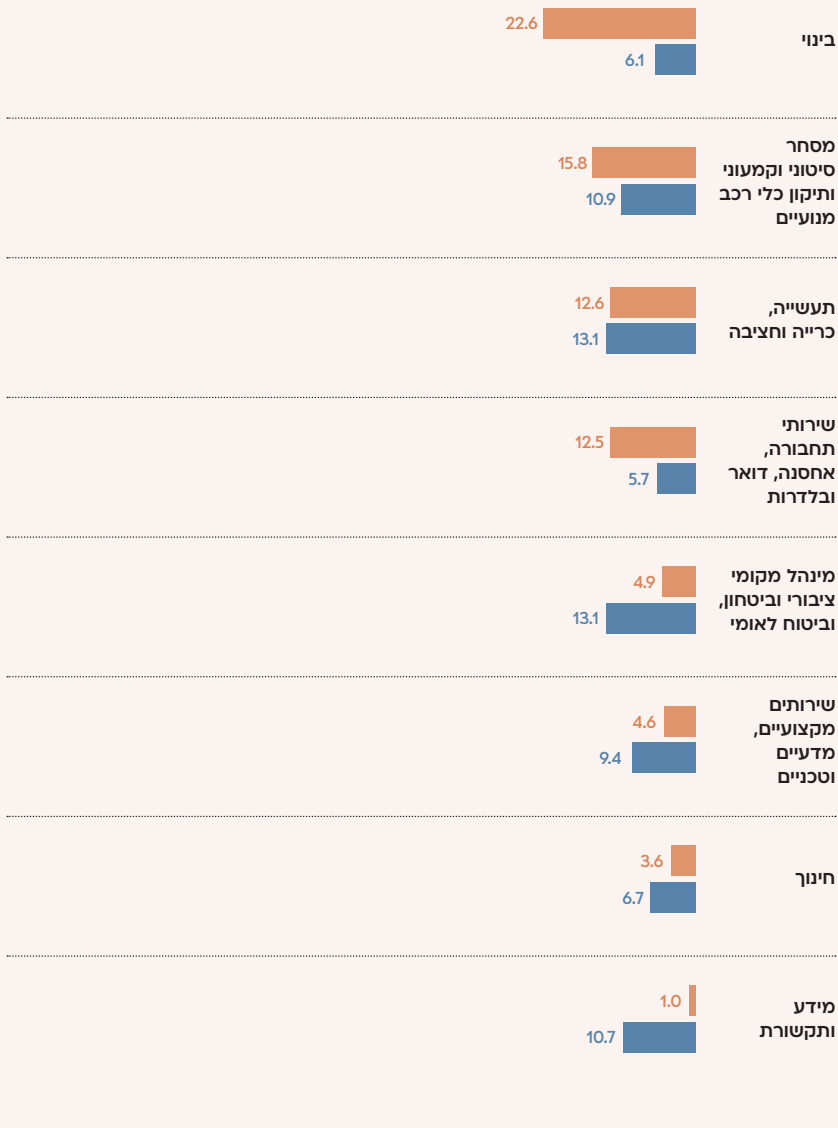
(ב־%)

נשים

ערביות | יהודיות

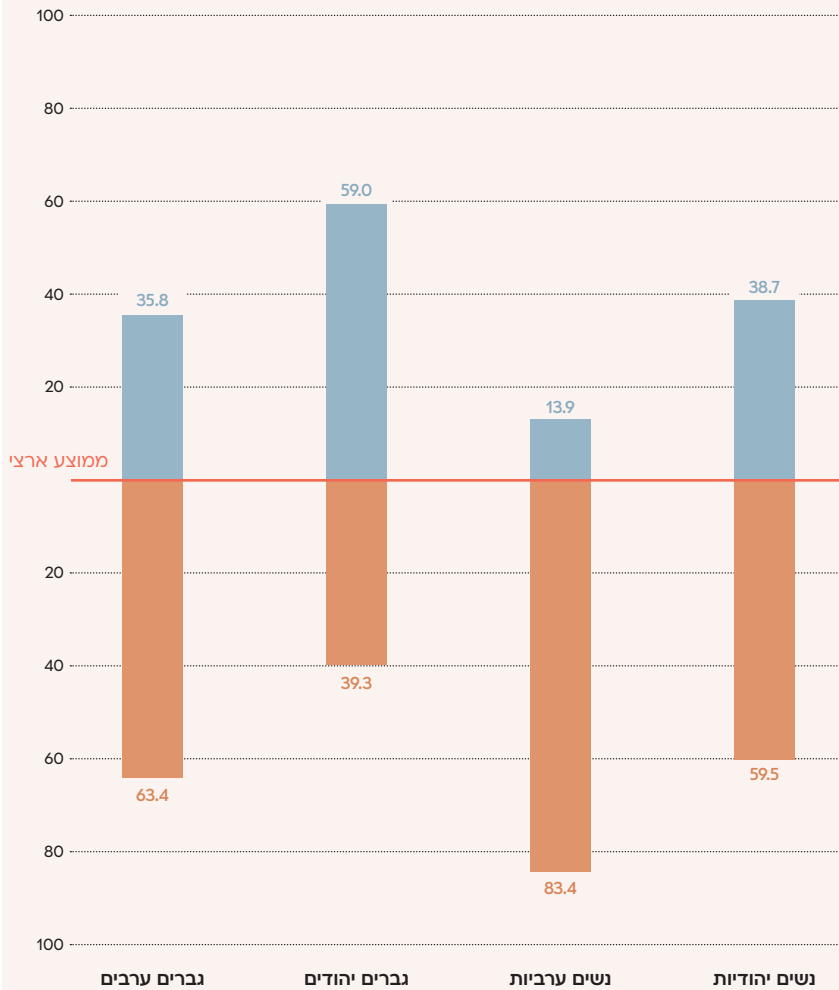
גברים

■ ערבים | ■ יהודים

התפלגות השכירים בענפי תעסוקה ביחס לשכר הממוצע במשק, לפי מגדר וקבוצת אוכלוסייה, 2021

(ב־%)

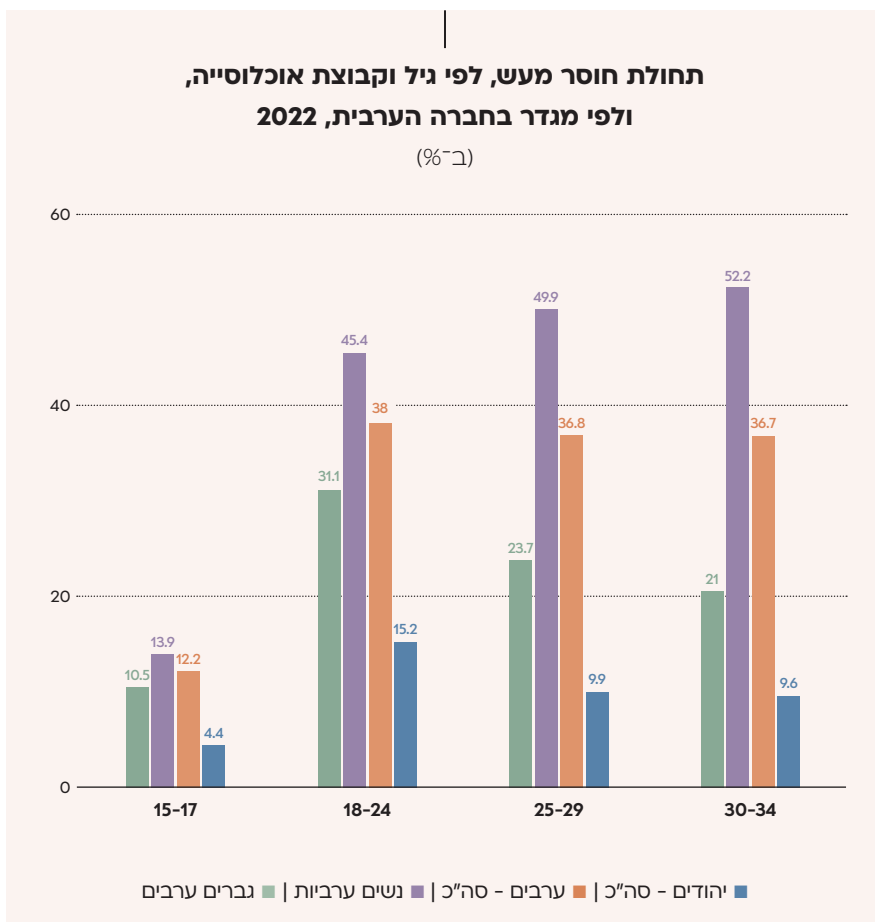

■ ענפי תעסוקה שבהם השכר החודשי גבוה מהשכר החודשי הממוצע במשק
 ■ ענפי תעסוקה שבהם השכר החודשי נמוך מהשכר החודשי הממוצע במשק

חוסר מעש

על פי נתוני 2022, 38% מקבוצת הגיל 18-24 בחברה הערבית הם חסרי מעש (לא עובדים ולא לומדים). שיעור זה נותר ללא שינוי כמעט בקבוצות גיל מאוחרות יותר (25-34). לשם השוואה, רק 15.2% בקבוצת הגיל 18-24 בחברה היהודית מוגדרים חסרי מעש, ושיעור זה הולך ומצטמק בקבוצות גיל מאוחרות יותר (25 עד 34) בחברה היהודית בעקבות השתלבותם בשוק התעסוקה.

שיעור הגברים העובדים בחברה הערבית גבוה כמעט פי שניים משיעור הנשים העובדות, ושיעור הנשים הערביות המוגדרות חסרות מעש בכל קבוצות הגיל גבוה במידה ניכרת מזה של הגברים הערבים.

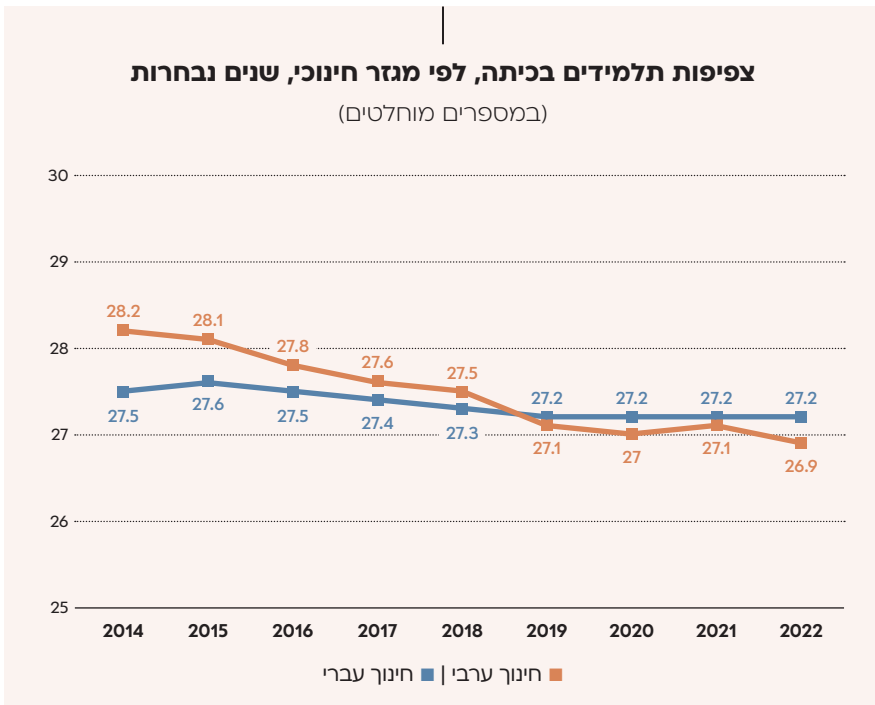
פרק ד חינוך והשכלה גבוהה

תשתיות פיזיות במוסדות החינוך

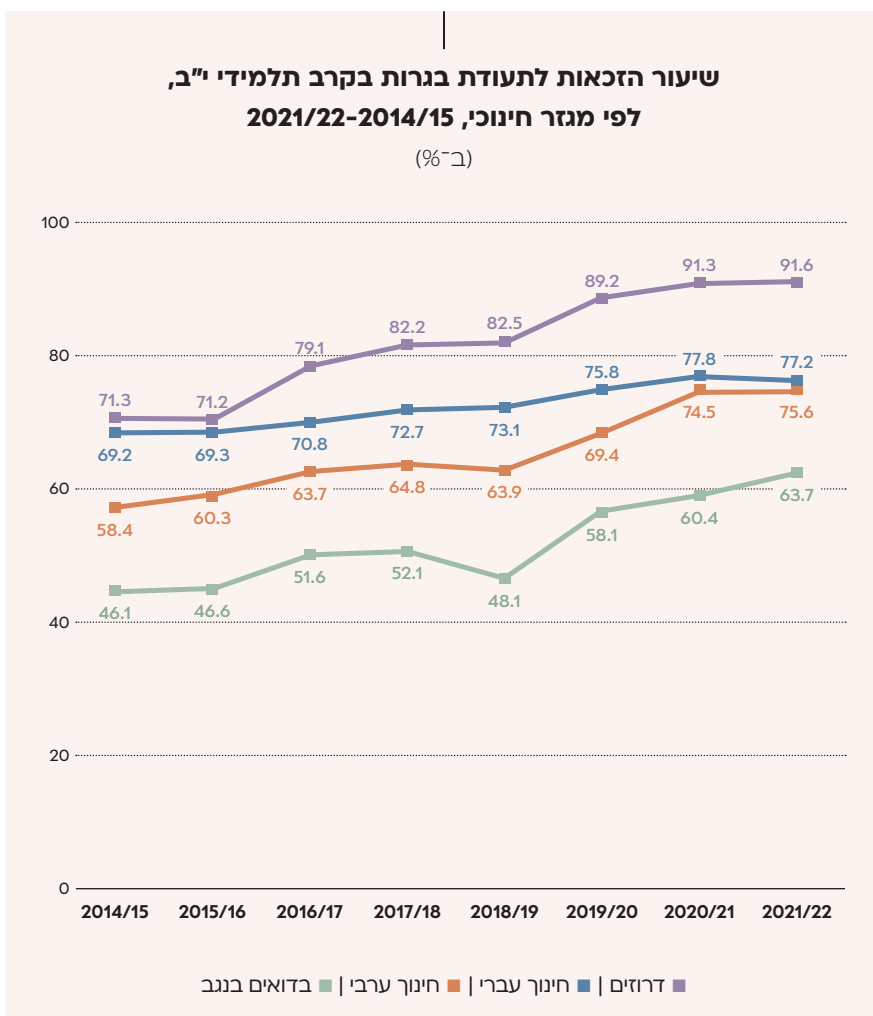
על פי הנתונים לשנת הלימודים 2022/23, מספר בתי הספר במערכת החינוך הערבי עומד על 1,145, ובהם 18,262 כיתות לימוד. מספר התלמידים בכיתות א'–י"ב במערכת החינוך הערבי עומד על 449,035.

עד לפני עשור היה מספר התלמידים הממוצע בכיתה בחינוך הערבי גבוה מהממוצע בחינוך העברי. לאורך השנים ניכרת ירידה מתמשכת במספר התלמידים הממוצע בשתי מערכות החינוך, אולם קצב הירידה בחינוך הערבי גבוה יותר. ממוצע התלמידים בכיתה בחינוך הערבי בשנים האחרונות נמוך מעט מהמספר הממוצע בחינוך העברי.

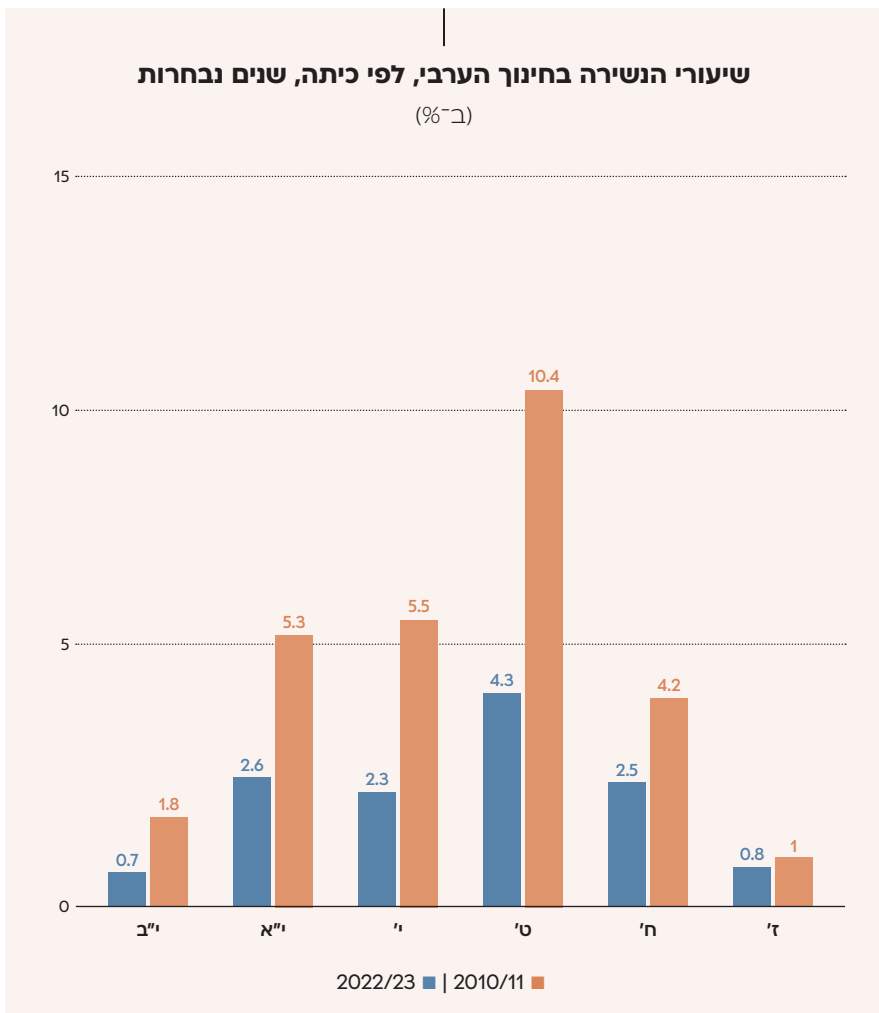
הישגים לימודיים

שיעור הזכאות לתעודת בגרות בחינוך הערבי נמצא במגמת עלייה מתמדת, ובשנים האחרונות נסגר הפער בין החינוך הערבי לחינוך העברי. בשנת הלימודים 2021/22 שיעור הזכאות בחינוך הערבי 75.6%, נמוך רק במעט משיעור הזכאות בחינוך העברי, 77.2%. בתוך מערכת החינוך הערבי, שיעורי הזכאות לתעודת בגרות בחינוך הדרוזי גבוהים במיוחד, ואילו שיעורי הזכאות לתעודת בגרות בחינוך הבדואי נגב נמוכים במיוחד.

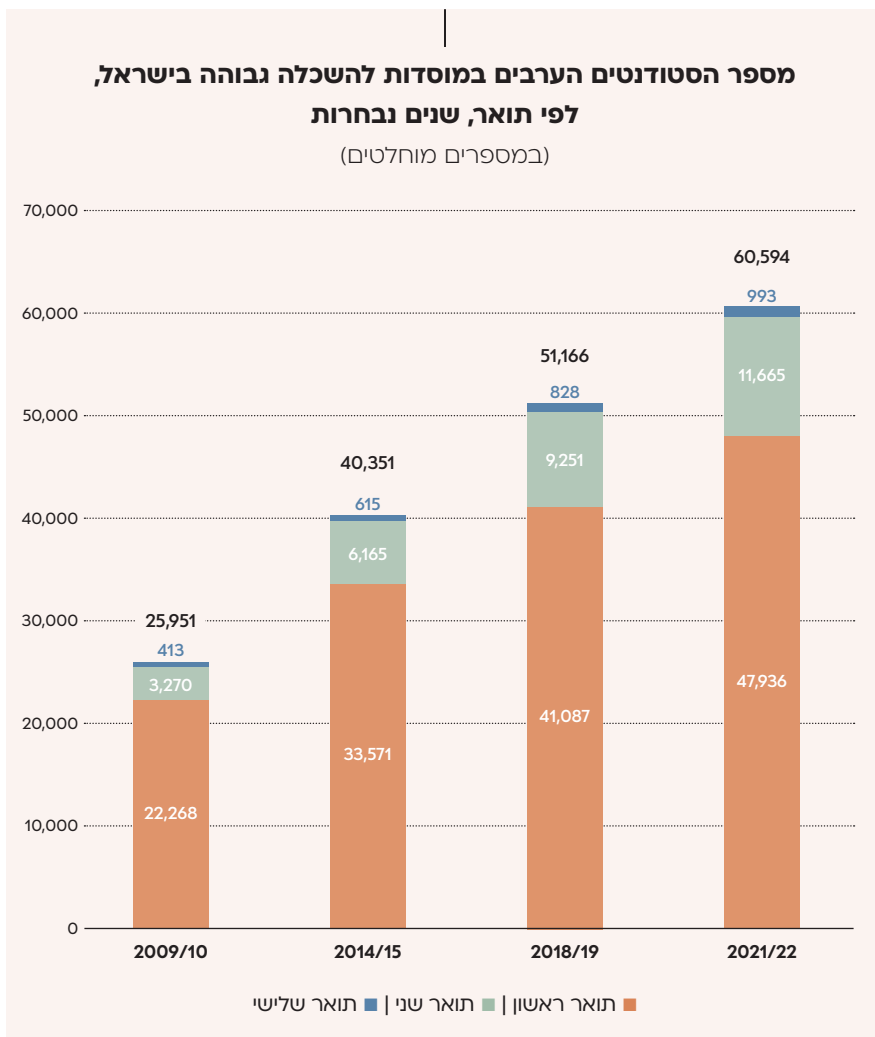
נשירה ממערכת החינוך

בעשור האחרון מצטמצמים ממדי הנשירה של תלמידים במערכת החינוך הערבי. השלב הקריטי שבו מתרחשת הנשירה העיקרית הוא במעבר מכיתה ט' לכיתה י', ועל פי הנתונים, הנשירה נפוצה בקרב בנים יותר מבקרב בנות. במעבר לשנת הלימודים 2022/23 היה שיעור הנשירה הכולל של בנים בחינוך הערבי 2.9% (ושל בנים בחינוך העברי 2.8%), ואילו שיעור הבנות בחינוך הערבי – 1.5% (ושל בנות בחינוך העברי 1.0%).

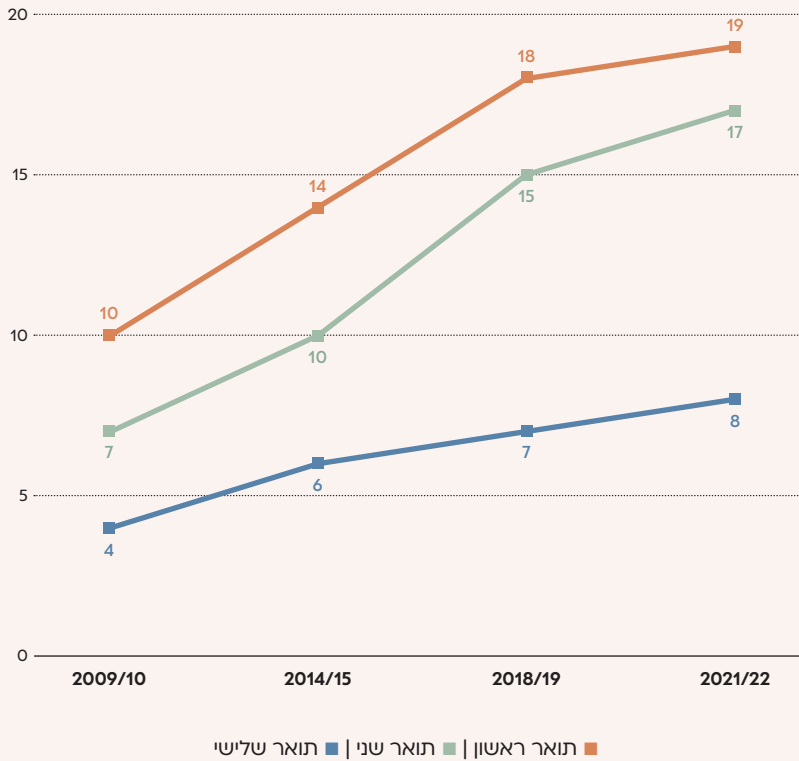
השכלה גבוהה

בעשור האחרון עלו במידה ניכרת הן מספרם של הסטודנטים הערבים הלומדים במוסדות להשכלה גבוהה בישראל, והן שיעורם היחסי של הסטודנטים הערבים באוכלוסיית הסטודנטים הלומדים במוסדות האלה. מספרם ושיעורם של הסטודנטים הערבים הלומדים לכל התארים עלו פי שניים משנת הלימודים 2009/10 לשנת הלימודים 2021/22.

שיעור הסטודנטים הערבים מקרב כל הסטודנטים הלומדים במוסדות להשכלה גבוהה בישראל, לפי תואר, שנים נבחרות

(ב־%)

ד"ר מוחמד ח'לאילה הוא חוקר בתוכנית "החברה הערבית בישראל" במכון הישראלי לדמוקרטיה ומרצה בבית הספר למדעי המדינה באוניברסיטת חיפה.

ד"ר אחמד בדראן הוא חוקר בתוכנית "החברה הערבית בישראל" במכון הישראלי לדמוקרטיה ועמית הוראה בחוג לסוציולוגיה באוניברסיטת חיפה.

ד"ר אריק רודניצקי הוא חוקר בתוכנית "החברה הערבית בישראל" במכון הישראלי לדמוקרטיה וחוקר במרכז משה דיין באוניברסיטת תל אביב.

שנתון החברה הערבית בישראל רואה אור הודות לתרומתם הנדיבה של ג'ואן וארווין ג'ייקובס.

להורדת הספר המלא

להזמנת הספר: 02-5300800 | orders@idi.org.il

www.idi.org.il

עיצוב הסדרה: סטודיו Alfabees | עיצוב חוברת הממצאים הנבחרים: גאוי קצמן